

УДК 378.011.3-051:78

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПРИЙНЯТТЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Чжан Бо

аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і
диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського

НПУ імені М.П. Драгоманова

м. Київ, Україна

irina_top4ieva@ukr.net

Анотація. У статті представлено методологічний аналіз проблеми сприйняття у фаховій підготовці майбутніх учителів музики. Реалізація системного підходу актуалізує проблему формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніх учителів музики у підготовці до вокально-хорової роботи зі старшокласниками, розширює їх мистецьку обізнаність, дозволяє розрізнити мистецькі продукти, явища, бачити їх властивості, забезпечує орієнтування в інформаційному наповненні творів музичного мистецтва. Акцентовано увагу на висвітленні методологічних засад дослідження категорії сприйняття в аспекті ціннісного розуміння художніх образів творів музичного мистецтва, яке найтісніше пов'язано з перетворенням зовнішньої інформації, створює умови для формування образів, з якими надалі оперують увага, пам'ять, мислення, емоції. У роботі розглядаються особливості сприйняття студентами змісту вокально-хорового навчання та його екстраполяції на майбутню професійну діяльність зі старшокласниками.

Ключові слова: сприйняття; майбутні вчителі музики; фахова підготовка; вокально-хорове навчання; мистецька інформація; художній образ.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ВОСПРИЯТИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ.

Чжан Бо

аспірант факультета искусств имени Анатолия Авдиевского,
Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

г. Киев, Украина

irina_top4ieva@ukr.net

Аннотация. В статье представлен методологический анализ проблемы восприятия в профессиональной подготовке будущих учителей музыки. Реализация системного подхода актуализирует проблему формирования ценностного восприятия музыкального искусства у будущих учителей музыки в подготовке к вокально-хоровой работе со старшеклассниками, расширяет их художественную осведомленность, позволяет различать художественные продукты, явления, видеть их свойства, обеспечивает ориентировку в информационном наполнении произведений музыкального искусства. Акцентируется внимание на освещении

методологических основ исследования категории восприятия в аспекте ценностного понимания художественных образов произведений музыкального искусства, которое тесно связано с преобразованием внешней информации, создает условия для формирования образов, с которыми в дальнейшем оперируют внимание, память, мышление, эмоции. В работе рассматриваются особенности восприятия студентами содержания вокально-хорового обучения и его экстраполяции на будущую профессиональную деятельность со старшеклассниками.

Ключевые слова: восприятие; будущие учителя музыки; профессиональная подготовка; вокально-хоровое обучение; художественная информация; художественный образ.

METHODOLOGICAL ANALYSIS OF STUDYING THE PROBLEM OF PERCEPTION IN FUTURE MUSIC TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING

Zhang Bo

Postgraduate Student of Art Faculty named after Anatolii Avdiievskiy

National Pedagogical Dragomanov University

Kyiv, Ukraine

irina_top4ieva@ukr.net

Abstract. In the article the methodological analysis of problem of perception in future music teachers' professional training is presented. The author of the article analyses works of outstanding scientists in philosophy, psychology, and art education. The hierarchical system of musical perception options is revealed. A methodological foundation is supported by consideration of the following modern research in specialty – a theory and methodology of musical study that gives proper appearance and circumstantiality to the presented material.

Studying the vocal and choral researches in the field of forming the valued music art perception by future music teachers, an author sets an aim to present the methodological analysis of the problem of perception in future music teachers' professional training. Realization of the system approach to updating the problem of forming the valued music art perception of future music teachers while being trained to vocal and choral work with senior pupils extends their artistic awareness; contributes to distinguishing art works, phenomena; to seeing their properties; to providing orientation in the informative content of music art works. The special attention is paid to revealing methodological principles of perception of category research in the aspect of the valued understanding images of music art works. As a result of analysing scientific sources on the issue of voice production the author of the article finds out that perception is densely related to transformation of external information, conditioning for forming images, operating category attention, memory, thinking, and emotions.

The features of perception of maintaining vocal and choral studies and students' extrapolation are analysed in the process of future professional activity with senior pupils in the aspects of perception and transformation of musical and intonation information, analysis, object perception, and interpretation in accordance with future music teachers' needs, intentions, reasons, relations, evaluation, experience, and capabilities to vocal and choral work. It is found out on the basis of the obtained data, that perception is thought to be the system of internal terms, actions and intellectual operations of future music teacher's personality that is formed on the basis of mastering cross-cultural experience of intermingling with the art. The presented scientific article does not cover all tasks of the researching problem of forming the future music art teachers' perception while being trained to vocal and choral work with senior pupils. Further determining the ways and methods of forming

marked phenomenon is needed.

Key words: perception; future music teachers; professional preparation; vocal and choral training; artistic information; image.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли глобалізація почала формувати нову еру взаємодії між націями, системами та людьми, особливо гостро постає проблема підготовки професіоналів, «які б одночасно були патріотами своєї батьківщини висококультурними особистостями і засвоїли весь спектр гуманітарної культури» [1, с. 427], здатних до сприйняття й перетворення інформації із зовнішнього середовища. У цьому зв'язку доцільно зазначити, що реалізація новітніх заходів у системі освіти актуалізує проблему сприйняття майбутніми вчителями музики цінностей загальноцивілізаційної культури загалом і музичної культури зокрема. Оскільки в умовах фахової підготовки майбутніх учителів музики не задоволена потреба глибокого практичного-теоретичного дослідження проблеми сприйняття, а також визначення сутності, ролі, конкретних функцій і особливостей сприйняття студентами змісту вокально-хорового навчання та його екстраполяції на майбутню професійну діяльність зі старшокласниками. У цьому контексті актуалізується проблема формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніх учителів музики в підготовці до вокально-хорової роботи зі старшокласниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення змісту й особливостей сприйняття як наукової категорії з погляду філософів (В. Андрущенко, І. Бех, Дж. Брунер, М. Каган, О. Лосєв, Б. Новиков та ін.) сприяє з'ясуванню факторів, які впливають на процеси «категоризації, класифікації, інтерпретації результатів емоційного осягнення образно-ціннісного змісту музичного твору» [10, с. 101]. Так, сутність сприйняття в процесі чуттєвого пізнання досліджуються в психологічних концепціях Б. Ананьєва, Л. Венгера, Б. Ломова, Л. Рубинштейна, Д. Стреттена, Б. Теплова; ця проблема віднайшла висвітлення в наукових працях щодо специфічних особливості музичного сприйняття (Т. Завадська, В. Медушевський, О. Рудницька, О. Сохор та ін.); провідних аспектів педагогічного професіоналізму крізь призму формування музичного сприйняття розглянуто в наукових працях А. Болгарського, А. Козир, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької; теоретичних засад інтонаційної природи музики в аспекті сприйняття висвітлені Г. Побережною, Т. Щерицею; проблема образно-інтонаційного сприйняття творів музичного мистецтва досліджена О. Козій,

Ю. Мережко, С. Миколінською; диригентсько-хорової практики – Н. Гречаник, І. Коваленко, І. Топчієвою, І. Цюряк та ін.

Незважаючи на різноманіття літературних джерел, у яких аналізуються питання сприйняття, проблема сприйняття та перетворення інформації, як показує практика, на сьогоднішній день до кінця недосліджена, потребує більш глибокого вивчення в контексті фахової підготовки майбутніх учителів музики до вокально-хорової роботи зі старшокласниками.

Формулювання цілей статті. Актуальність окресленої теми та її недостатня розробленість зумовили постановку цілей статті: розглянути методологічний ракурс проблеми формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніх учителів музики в підготовці до вокально-хорової роботи зі старшокласниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Висвітлення змісту категорії сприйняття як специфічного суб'єктивного визначення об'єктів навколишнього середовища сприяє з'ясуванню факторів, які впливають на формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніх учителів музики. При дослідженні проблеми сприйняття у фаховій підготовці майбутніх учителів музики була врахована концепція Б. Асаф'єва про музичну форму як процес інтонування в контексті базису процесу пізнання сутності музичних творів [2]. Різноманітність ціннісного сприйняття музичного мистецтва розглядається з позиції системного підходу в світлі сучасних наукових уявлень про складну організацію матерії (І. Блауберг, В. Вернадський, Б. Юдін та ін.), використання системних підходів у педагогічному процесі забезпечується багатоаспектністю та різноспрямованістю підходів до розуміння ієрархічних установок сприйняття.

У філософській науці сприйняття розглядається як активний діяльнісний процес, як умова розвиненості особистості (Г. Батищев, М. Бердяєв, О. Городнова). Дослідження Л. Ааронс, А. Різена, А. Хейна підтверджують вплив активного руху на формування сприйняття. Розуміння сприйняття як психічного процесу простежено в працях Б. Ананьєва, А. Брушлинського, С. Рубінштейна та розглянуто у двох аспектах: як рух перцептивного аналізу, синтезу, обігу та інтерпретації; як становлення самого чуттєвого образу. Ученими доведена процесуально-результативна спорідненість сприйняття, взаємозв'язок актів, стадій і фаз сприйняття в аспекті реалізації вищої форми динаміки – обопільного розвитку, зміни об'єкта і суб'єкта сприйняття у відповідності потреб, намірів, мотивів, відносин, оцінювання, досвіду, здібностей особистості [4]. Відтак, сприйняття являє собою систему внутрішніх

умов, дій та інтелектуальних операцій, які формуються на основі засвоєння досвіду.

На думку О. Городнової, пізнавальна цінність сприйняття супроводжується вербалізацією, яка відбувається автоматично, підсвідомо. Ученою доведено, що «реальність, дана на вербальному рівні не замінює реальності, представленій сприйняттям, таким чином, вербалізація забезпечує глибину і раціональність чуттєвого пізнання» [5, с. 4].

Необхідно зазначити, сучасні експериментальні дослідження з психології характеризують перцептивний процес як отриману на матеріалі сприйняття миттєву експозицію елементів навколишнього середовища (Г. Ліндсей, Д. Норман), який «не обмежується часом і розгортається під час виконання завдань різних сфер життєдіяльності індивіда (професіоналізація, видовище, спілкування, споглядання тощо) [3, с. 47].

Саме сприйняття, як складова конкретно-чуттєвого пізнання, дозволяє розрізняти предмети, явища, бачити їхні властивості, забезпечує орієнтування в навколишньому світі. Сприйняття найтісніше пов'язано з перетворенням зовнішньої інформації, створює умови для формування образів, із якими надалі оперують увага, пам'ять, мислення, емоції.

Під час сприйняття вокально-хорових творів майбутніми вчителями музики проявляється, розвивається та закріплюється оцінно-ціннісне ставлення до музичного мистецтва, формуються реакції аналітично-інтелектуального обернення і трансформації мистецької інформації, закодованої в музичних творах. Зміст всієї музичної освіти спрямовано на освоєння студентами цінностей музичного мистецтва, художньо-естетичний розвиток кожного студента. За визначенням Г. Падалки, художнє пізнання – це «взаємодія сприймання, оцінювання і творення в мистецтві» [7, с. 88]. Такий тандем пізнання художньо-образного змісту є процесом і результатом з'ясування студентами міри довершеності художніх творінь, і обумовлений аналітично-інтонаційними й інтелектуальними операціями майбутніх учителів музики.

Аналітично-інтелектуальна діяльність під час цілісного сприйняття-осягнення активізує творчий досвід, чуттєво-емоційну, асоціативно-образну сфери майбутніх учителів музики, сприяючи формуванню адекватного сприйняття творів музичного мистецтва.

В основу обґрунтування концепції впливу різних видів і жанрів музичного мистецтва на формування сприймання особистості покладено результати наукових пошуків із питань музикознавства та психології художньої творчості (Б. Асаф'єв, О. Костюк, В. Медушевський, Є. Назайкинський). У сучасному

мистецтвознавстві й педагогіці все помітнішою стає тенденція до вивчення сприйняття як оцінної діяльності та визначення його ролі в навчанні. Науковці підкреслюють, що без знання специфіки і змісту сприйняття як пізнавально-оцінної діяльності неможливо розвинути теорію мистецького навчання [7; 8; 9; 10]. Оскільки фахова підготовка майбутніх учителів музики без конкретно спрямованих педагогічних зусиль не спроможна формувати й розвивати здатність майбутніх фахівців до адекватного сприйняття мистецьких творів, «...успішність музично-пізнавальної діяльності, її результат у значній мірі залежить від багатства асоціативних зв'язків, асоціативного фонду, що представляє собою систему образів попереднього досвіду, відкладену в свідомості» [7, с. 67].

Уважаємо, що цінною для нашого дослідження є позиція Ю. Алієва щодо властивостей сприйняття в оцінюванні мистецьких творів таких, як: емоційність, цілісність, образність, осмисленість, асоціативність. Ю. Алієв акцентує увагу на тому, що під час цілісного сприймання мистецького твору особистість не може адекватно сприймати всю систему засобів, які створюють музичний образ, «але він охоплює цілісний образ, настрої, характер, не задумуючись за допомогою яких засобів музичної виразності композитор цього досяг» [8, с. 70].

Методологічний аналіз категорії сприйняття у фаховій підготовці майбутніх учителів музики ґрунтується на концепції О. Рудницької про особливості сприйняття музики як важливої ланки педагогічної культури. Розглядаючи структуру музичного сприйняття, О. Рудницька виокремлює прерогативу особливої діяльності, процесу, результат якої «детермінований системою перцептивних та інтелектуальних умінь, які допомагають пізнавати художній зміст мистецького твору» [10, с. 101].

Розроблена О. Рудницькою методика формування музичного сприйняття передбачує поетапність впровадження в процес фахової підготовки майбутніх учителів музики. Так, на першому етапі формування музичного сприйняття майбутніх учителів музики відбувається розвиток емоційно-емпатійних умінь, які необхідні студентам для виокремлення елементів образів, спостереження за їхнім розвитком, консолідації набутих вражень. Засоби музичної виразності, на думку О. Рудницької, сприяють деталізації пізнання-сприйняття художніх образів. На другому етапі формування музичного сприйняття майбутніх учителів музики, із позиції О. Рудницької, акцентованого значення набуває розвиток умінь інтелектуально-аналітичної розробки отриманого емпіричного матеріалу, порівняння, екстраполяція на різні явища художньої культури тощо. На перший

план третього, інтерпретаційно-творчого етапу формування музичного сприйняття майбутніх учителів музики, виходять уміння інтерпретації музичного образу, пошукова активність студентів [10, с. 109].

Доповнюючи змістовну сутність сприйняття в аспекті діяльнісного підходу до підготовки майбутніх учителів музики, О. Ростовським розроблені чотири рівні сприйняття, спрямовані на досягнення цілісного художнього змісту мистецьких творів, а саме:

- перший рівень – фізіологічній (звучання як фізіологічній подразник за висотою, гучністю, тембром);

- другий – елементарно-асоціативний (фрагментарне пізнання-сприйняття художньої цілісності твору);

- третій – рівень асоціативно-образний (виявляє інтонаційно-жанрові зв'язки отриманої інформації та проектує на інші явища мистецької дійсності);

- четвертий – ідейно-концептуальний поєднує елементи двох попередніх (забезпечує художню цінність, визначає розвиток музичної тканини, виявляє особливості музичної драматургії).

О. Ростовський переконаний, що самостійне відкриття змісту мистецького твору, цілісне-художнє сприйняття ідеї, музично-драматичної тканини – є суттєвим кроком до становлення творчої індивідуальності майбутніх учителів музики впливає на якість фахової підготовки [9].

Презентуючи структуру сприйняття майбутніх учителів музики в аспекті розвитку музичного слуху студентів, Г. Побережна і Т. Щериця цю категорію в музичній педагогіці пов'язують із вихованням або розвитком музичного (звуквисотного, інтонаційного) слуху та безпосередніми видами музичної діяльності – сприйняттям і відтворенням музичних звуків (ступенем інтонаційної точності й чистоти у виконання співака, інструменталіста, вокально-хорового колективу) [8].

Упровадження орієнтирів музичного сприйняття в підготовку майбутніх учителів музики актуалізує проблему формування їхньої духовної і музичної культури, професійного тезаурусу, що передбачає спрямованість до розширення мистецької обізнаності, розширенню художнього досвіду, спроможність до самостійного сприйняття й оцінки життєвих і мистецьких цінностей, здатність до духовної самореалізації в музично-педагогічній діяльності. Широке коло актуалізованих знань і художніх уявлень надає можливість встановлювати зв'язки між відомим і невідомим. Багатогранність художнього матеріалу, що втримується в пам'яті, породжує значно більшу кількість мистецьких асоціацій, спонукає до порівнянь.

Висновки. У висновках доцільно зазначити, що аналіз педагогічного та практичного доробку теоретиків і практиків освіти переконує в актуальності формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніх учителів музики в підготовці до вокально-хорової роботи зі старшокласниками. Відтак, передбачає вирішення таких завдань: реалізація педагогічної проєкції сприйняття музичного матеріалу в площині ціннісного бачення мистецьких явищ; опанування видів вокально-хорової роботи, які є ціннісно-сприйнятними для вирішення творчих завдань; розвиток умінь діалогової форми комунікативного сприйняття-спілкування.

Таким чином, із позиції з'ясування питання ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніх учителів музики в підготовці до вокально-хорової роботи зі старшокласниками актуалізація означеної проблеми відкриває простір для оптимізації фахової підготовки майбутніх учителів музики. Не маючи на меті повне розкриття цієї проблеми, тим не менше окреслення методологічного апарату її дослідження, дозволяє спроектувати операційний зміст елементів формування ціннісного сприйняття як способу пізнання інтонаційно-сислової природи, ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніми вчителями музики в підготовці до вокально-хорової роботи зі старшокласниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю / Віктор Петрович Андрущенко. – К.: Знання України, 2008. – 819 с., [80] с. іл..
2. Асаф'єв Б. В. Музыкальная форма как процесс / Б. В. Асаф'єв. – Л.: Сов. композитор, 1971. – С. 211
3. Брушлинский А. В. Психология мышления и кибернетика /А. В. Брушлинский – М.: Мысль, 1970. – 85 с.
4. Брунер Дж. Исследование развития познавательной деятельности / Дж. Брунер; Пер. с англ. – М. : Педагогика, 1971. – 321 с.
5. Городнова О. Н. Восприятие и его познавательная ценность / О. Н. Городнова // Сборник статей кафедры комплексных исследований по философии. Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та им. И.Н. Ульянова, 2005. – С. 2 – 6.
6. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия / Е. В. Назайкинский. – М.: Музыка, 1972. – 382 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с..
8. Побережна Г. І. Інтонаційна природа музики //Загальна теорія музики підручник / Побережна Галина Іонівна, Щериця Тамара Володимирівна. – К.: Вища школа, 2004. – 303 с.
9. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод.посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

10. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна і мистецька: навч. посіб. / Оксана Петрівна Рудницька – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Andrushchenko, V. P. (2008). *Rozdumi pro osvitu, statti, narysy, intervii [Reflections on education: articles, essays, interview]*. Kyiv: Znannia Ukraine [in Ukrainian].
2. Asafev, B. V. (1971). *Muzykalnaya forma kak protsess [Music form as a process]*. Saint Petersburg: Sovetskiy kompozitor [in Russian].
3. Brushlinskiy, A. V. (1970). *Psihologiya mishleniya i kibernetika. [Psychology of thinking and cybernetics]*. Moscow: Mysl [in Russian].
4. Bruner, Dzh. (1971). *Issledovanie razvitiya poznavatelnoy deyatelnosti [Research of developing cognitive activity]*. Moscow: Pedagogika [in Russian].
5. Gorodnova, O. N. (2005). *Vospriyatie i ego poznavatel'naya tsennost [Perception and its cognitive value]*. *Sbornik statei kafedry kompleksnykh issledovaniy po filosofii – Collected papers of the Department of Comprehensive Research on Philosophy*, 2 –6 [in Russian].
6. Nazaikinskiy, E. V. (1972). *O psikhologii muzykalnogo vospriyatiya [About psychology of musical perception]*. Moscow: Muzyka [in Russian].
7. Padalka, H. M. (2008). *Pedahohika mystetstva (Teoriya i metodyka vkladannia mistetskykh dystsyplin) [Pedagogics of art (Theory and methodology of teaching art disciplines)]*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
8. Poberezhna, G. I., & Shcherytsia, Y. I. (2004). *Intonatsiina priroda muzyky [Intonation music nature]*. *Zahalna teoriia muzyky – General music theory*. Kyiv: Osvita [in Ukrainian].
9. Rostovskyi, O. Ya. (2011). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity: Navchalno-metodychnyi posibnik [Theory and methodology of musical education: a tutorial]*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
10. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zagalna i mystetska: navchalnyi posibnyk [Pedagogy: general and artistic: a tutorial]*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
29.03.2017 р.